

Reakce na text „Blízká setkání“

V souladu s rozdělením odpovědí na část za Českou sociologickou společnost, kterou připravil její předseda prof. Dušan Lužný, a na část za Konferenci Sociologická setkávání se má reakce zaměřit na druhou jmenovanou oblast. V první řadě bych autorům a autorce rád poděkoval za gratulace a slova díky i za to, že si našli čas se kriticky ohlédnout. Má odpověď pochopitelně bude reagovat zejména na kritické připomínky a výtky.

V části, která se věnuje konferenci, vidím celou řadu jednotlivých prohlášení, domněnek a nepřesných vývodů, které bych velmi rád okomentoval jednotlivě. Po čase, který jsem formulacemi odpovědí strávil, mi však došlo, že toto nemá být cílem konstruktivní diskuse. Rozhodl jsem se proto reagovat na vznesená témata jako celky a dílčí nepřesnosti a přehnaně zdůrazňované detaily přejít. Našel jsem tak v textu tři hlavní okruhy: netransparentnost výběru příspěvků, jeho domnělou příčinu v úlitbě sponzorům a v návaznosti na to pak třetí téma zostuzení české sociologie její legitimizací jako průzkumů veřejného mínění. Reagovat budu na tyto body postupně a v uvedeném pořadí.

Proces posuzování a výběru příspěvků nebyl úplně ideální. Mechanismus byl totiž původně nastaven s ohledem na zkušenosti z předchozích akcí, kdy se na konferenci (M)ČSS hlásilo do deseti panelů. Představoval jsem si, že v takovém počtu proběhne vše v intenzivní součinnosti s garanty a víceméně na bázi osobní komunikace. Stále ještě udržitelná byla tato představa na základě další zkušenosti, že počet přihlášených příspěvků bude nakonec kolem 60 až 80, řada panelů nebude naplněna a zůstane tak u jednání s několika málo garanty. Zájem v podobě 180 abstraktů však tyto představy rozmetl a chtě nechtě jsme (kromě mnoha dalších organizačních změn) museli za běhu přejít na formalizovanější způsob výběru; osobní komunikaci jsem tak byl schopen realizovat pouze u několika panelů, u nichž se hodnocení výboru a garanta lišilo výrazně více než u většiny ostatních nebo kde bylo třeba učinit více změn v podobě přesunu příspěvků atp. Přiznávám, že v této fázi mohlo v komunikaci s některými garanty a garantkami dojít k nedorozumění, obzvláště pokud se úprava postupů nekryla s jejich představami o ideálním průběhu. Nicméně osobně bych stejný postup volil znovu – v počtu 30 garantů (rozumějte: velmi různorodých osobností s velmi různorodými kvalitativními nároky a představami o ideálním scénáři, s různými styly práce, komunikace a časování) už původní záměr použitelný nebyl.

Ovšem není pravda, že garanti nevěděli, jak bude proces výběru probíhat. Dostali o tom podrobnou informaci v e-mailu s žádostí o posouzení abstraktů (mj. například informaci, že „... příspěvky budou posuzovány také členy konferenčního výboru a že každý příspěvek bude mít přinejmenším tři posuzovatele. Konečný verdikt o přijetí pak vyplyne ze všech hodnocení a jejich projednání konferenčním výborem.“). Obdobně dostali i autoři příspěvků v e-mailu s vyrozuměním o výsledku informaci o tom, že „Každý příspěvek hodnotili kromě

garanta panelu také minimálně tři členové konferenčního výboru.“ Zároveň se sdělením výsledku výběrového procesu pak garanti dostali podrobné vysvětlení toho, jak výběr probíhal a jaká kritéria byla brána v potaz a v jakém pořadí. V úvodu tohoto e-mailu také zazněla jasná omluva za to, že výsledky hodnocení nebyly už s guaranty konzultovány a že byly jako první rozeslány autorům (což mělo časové důvody). Mám dojem, že naše vědomí a lítost, že jsme tím některé guaranty vystavili nepříjemné situaci, kdy se autoři příspěvků o výsledku dozvěděli dříve než garanti sami, jsme tak dali jasně najevo hned vzápětí po této události, a nerozumím proto otázkám na tuto věc v kritickém dopise.

A stejně jako mi není příliš jasné poselství kritiky výběru příspěvků, nerozumím plně ani poselství druhého bodu. Autoři píší o zdravém kritickém vztahu sociologické obce k partnerství s firmami, ale jak má takový zdravý kritický vztah vypadat jinak, to nám nepředstavují. Soudě dle různých vyjádření v dopisu zřejmě tak, že agentury nesmí být vpuštěny do odborné části, neboť jejich příspěvky neodpovídají standardům akademické konference, a nesmí být ani sponzory, aby čistí akademici nebyli obtěžováni „všudypřítomnou prezentací výzkumných agentur“ a nemuseli jíst panenku, když by stačil utopenec. Tudíž takový vztah vzájemné izolace?

Já vidím kritický vztah jinak. A to tak, že se dá prostor různým přístupům, každý předvede, co umí, a následně je v diskusi poplácán po zádech, zabučí se na něj anebo se mu (a to nejčastěji) dostane od každého něco. Není asi třeba nikoho dlouze přesvědčovat, že účastníci z firem cítili od počátku oprávněný ostych a obavy z toho, že budou prezentovat po boku akademiků. A já osobně jsem oceňoval jejich odvahu, že se do takové akce vůbec pustili. Žádný z nich to totiž neměl zapotřebí.

A konečně, zcela mylná je dedukce, že za odmítnutím příspěvků některých akademiků stojí to, že „se jednalo o příspěvky-prezentace agentur na výzkum trhu, které konferenci sponzorovaly“. Jednání o sponzoringu a odborné naplni konference probíhala zcela odděleně. Žádná z firem nezískala za sponzorský vklad místo v odborném programu a takováto nabídka ani vyjednávání vůbec nepřišly na stůl. Už v prvním kole komunikace na jaře 2016 byl zjišťován předběžný zájem firem (ale také výzkumných ústavů, neziskovek a kateder) vůbec se konference nějak účastnit. K tomu jim byla předložena strukturovaná nabídka, v níž se objevily možnosti jako např. odborný poster, odborný příspěvek, komerční poster, komerční prezentace, leták do složek atd. Komerční varianty v ní byly zpoplatněny určitou částkou, odborné varianty účasti však byly nabízeny jako bezplatné. Firmy (stejně jako i katedry, ústavy nebo neziskovky) mohly vyjádřit zájem o několik nebo i jen o jednu ze všech nabízených komerčních i nekomerčních variant. Touto předběžnou výzvou bylo nejprve zjišťováno, zda vůbec v odborném programu pro příspěvky z komerčního světa (a také ústavů, neziskovek atd.) rezervovat místo, či nikoli; zájem firem o odborná vystoupení – prezentaci vlastních výzkumných projektů – tudíž od počátku nebyl(!) veden v režimu sponzoringu, nýbrž zcela odděleně v režimu účasti na odborném programu. Zástupci

některých firem a jejich sdružení SIMAR – v souladu s od počátku jasně deklarovanou ideou setkání akademického, aplikovaného a komerčního výzkumu – poté svá témata panelů a následně příspěvky standardní cestou přihlásily. A proto stejně, jako jsme od počátku plánovali rezervovat některé panely např. studentským příspěvkům, bylo rozhodnuto rezervovat místo i pro aplikovaný a komerční výzkum, i když bylo jasné, že povaha těchto příspěvků (a nutně tedy i anotací) bude odlišná od běžných příspěvků akademických. Komerční výzkum dostal v programu konference místo zcela bez ohledu na to, zda se některé firmy staly také sponzory, a to především proto, aby ukázal, co vlastně dělá a co umí. Jinými slovy, aby vůbec mohla diskuse o jeho vztahu s akademickým světem vzniknout.

Druhou věcí je, že vedle vyjádření zájmu o odborné zapojení se pak některé firmy také rozhodly podpořit konferenci finančně. A od počátku přitom bylo jasné, že jejich motivací je podpora oboru, s nímž cítí určitou sounáležitost, nikoli vidina ekonomického zhodnocení. Koneckonců, vedou je a pracují v nich lidé, kteří sociologii vystudovali nebo ji studují, lidé, kteří na katedrách sociologie vyučují, lidé, kteří dříve pracovali v akademické sféře a také lidé, kteří s kolegy z akademické sféry mnohokrát úzce spolupracovali. Osobně jsem přesvědčen o tom, že v době, kdy se firmy k vložení finančních částek rozhodovaly, nemohlo z jejich strany jít o ziskuchtivé jednání, neboť v té době se představy o velikosti a dosahu konference stále ještě pohybovaly na úrovni obvyklého komorního setkání několika desítek zájemců.

Nyní se chci vyjádřit k tématu předposledního odstavce. Autoři zde prezentují své poznatky a dojem z konference, na níž se podle nich „mnohost redukovala v zásadě na setkání jediné – setkání sociologie s agenturami pro výzkum trhu“ – a legitimizovala se „... představ[a], že sociologie se rovná výzkumu veřejného mínění“. Abych dostal povinnosti pořadatele osloveného otevřeným dopisem, mohu tudíž na oplátku jen sepsat své poznatky a dojmy a nechat každého, ať si úsudek udělá sám.

Už jsem zmínil, že k účasti na konferenci byly přizvány katedry, výzkumné ústavy, neziskovky a firmy (stálo to tak ostatně jako program ve všech promo materiálech konference už od samotného počátku na jaře 2016) a k tomu, aby se zde prezentovaly svými produkty, byly osloveny také softwarové firmy a nakladatelství. To, že se někdo z nich na konferenci objevil, se nestalo z nijak prostšího důvodu, než že prostě projevil zájem; kdo se neobjevil, zájem neprojevil. Nikdo nebyl donucen a nikdo nebyl odmítnut.¹

Je pravda, že naše snahy zcela zapadly u relevantních softwarových firem nebo nakladatelství (s pochopitelnou výjimkou Sociologického nakladatelství

¹ S jedinou výjimkou: Centrem teoretických studií UK. Centrum mělo od počátku zájem prezentovat sebe jako organizaci ve speciálním bloku, což byla jedna z možností při předběžném zjišťování zájmu. Bohužel, žádná další organizace takový zájem neprojevila a CTS proto nebyla k mé lítosti tato varianta umožněna (jeho pracovníci se nicméně konference účastnili v rámci odborného programu).

/SLON/). Také absence neziskového sektoru byla jasná vlastně od brzkého počátku. Na téměř dvě desítky pozvání (a následných připomenutí) přišla jedna kladná a jedna vyhybavá odpověď. Toto setkání se skutečně zorganizovat nepodařilo, ačkoli v žádném případě nezůstalo opominuto. Ovšem výzkumné ústavy, „nesociologické“ katedry a další odborné organizace se snad ještě mnohem častěji, než jsme původně očekávali, objevují v seznamu afiliací autorů příspěvků. Jejich součtem dojdeme k tomu, že na konferenci se představili přednášející z přibližně 60 institucí. Mezi všemi afiliacemi přitom 37 % tvoří ty, které jsou k některé z kateder sociologie, k jiným katedrám a vysokým školám je to 23 %; k Sociologickému ústavu AV ČR se váže 10 % a k dalším výzkumným ústavům 20 % afiliací. Afiliace k soukromé firmě představují mezi všemi více než 150 autory a autorkami 11 %. Když se podíváme na afiliace všech účastníků konference, zjistíme za prvé, že jejich skladba je ještě pestřejší a že konference tudíž ve skutečnosti oslovila větší počet institucí než oněch cca 60, a za druhé, že jejich struktura je ještě daleko více posunuta směrem k sociologickým i nesociologickým katedrám a výzkumným ústavům.

Je jasné, že konečné součty a čísla nedělají dojem z akce samotné. Mně osobně však dodatečně potvrdily, že pocity pestrosti a bohatosti, které mnozí účastníci sdělovali, nebyly mylné. Můj celkový dojem tudíž vůbec nebyl a ani nyní není takový, že se „mnohost redukovala v zásadě na setkání jediné – setkání sociologie s agenturami pro výzkum trhu“ a že „bohaté uplatnění sociologické expertízy ve státních institucích, neziskových organizacích, analytických skupinách – to vše zůstalo zcela opominuto“. V žádném případě nezůstalo opominuto, a i když ne v institucionálním hávu „všudypřítomných“ roll-upů a letáků, tak zejména v různorodosti témat, metodologií, oblastí a míry aplikace příspěvků se na konferenci velmi hojně objevovalo.

Tak jako tak sponzoring z uvedených důvodů „zůstal“ na komerčních firmách (s čestnými výjimkami Sociologického ústavu AV ČR a Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí). Osobně však nemám nejmenší potřebu *omlouvat* jej existenčními otázkami a jsem si jistý, že z úst organizátorů nic takového ani nezaznělo, jak nám autorka a autoři dopisu podsouvají. Není za co se *omlouvat*. Sponzoring byl jednou z důležitých linií našich aktivit od počátku, byl jedním z našich cílů, nikoli východiskem z nouze (v takovém případě by ani nefungoval). Jeho získání považuji za velký úspěch, a rozhodně ne za důvod k omluvám. Na druhou stranu je samozřejmě pravda, že konference by proběhla s ním nebo bez něj – bez finančních příspěvků hlavních partnerů by káva a čaj nebyly fair trade, místo panenky by byl ten utopenec a studentům bychom řekli, že si mají platit plnou taxu, jinak pro ně mezi akademiky není místo.

Poslední věcí je tedy sociologie veřejného mínění. V této souvislosti je možná dobré připomenout, že na konferenci vůbec nebyl panel s tematikou veřejného mínění a neobjevil se tam ani panel na předvolební průzkumy, že příspěvky, v nichž se téma průzkumů objevilo, měly primárně metodologické zaměření a zazněly v metodologických panelech nebo že dva ze tří partnerů s největší kon-

ferenční visibilitou se průzkumem veřejného mínění vůbec nezabývají (Kantar a NMS), třetí pak spíše nesystematicky a okrajově (SC&C).²

Pracoval jsem v oblasti výzkumu veřejného mínění řadu let (CVVM Sociologického ústavu AV ČR) a stále jsem s ním v úzkém kontaktu. S tím souvisí intenzivní komunikace s médii. Vím proto velmi dobře, jak sociologii média běžně prezentují a jak neodolatelně láková jsou pro ně právě témata průzkumů veřejného mínění a zejména těch politických. A považuji proto za obrovský úspěch, že ani přes velký mediální ohlas, který konference vzbudila, se v mediálních příspěvcích nikde téma průzkumů neobjevilo. Že sociologie protentokrát právě jako průzkumy veřejného mínění prezentována nebyla! Jsem si totiž naprosto jistý, že pokud by k tomu na konferenci byla zavedena sebemenší záminka, právě média by se jí jako první naprosto bezpečně chopila a učinila z ní ústřední konferenční výstup. To, že se tak nestalo, je na základě mých zkušeností jasným dokladem, že konference nejen že zakořeněnou zkratku neposílila, z provedeného monitoringu je navíc naprosto zřejmé, že se média ve skutečnosti díky konferenci zajímala o celou řadu jiných témat, která současná česká sociologie rozvíjí. Můj dojem je proto téměř opačný: částečně shodou okolností (panel a příspěvky k průzkumům nikdo nepřihlásil), částečně záměrnou prací s médii (např. důsledným odmítáním komentářů k tehdy aktuálním volebním průzkumům ve světě) se podařilo nejen zabránit této zkratce, ale dokonce ukázat mediím sociologii jinak. Svou tematickou pestrostí a mediálním obrazem konference představila českou sociologii sobě samé, mediím a jejich prostřednictvím české veřejnosti jako mnohem, mnohem bohatší disciplínu, než za jakou je běžně považována.

Jsem proto přesvědčen, že konference rozhodně nelegitimizovala „... představ[ul], že sociologie se rovná výzkumu veřejného mínění“. A pokud se jí podařilo něco legitimizovat, pak je to řada jiných věcí: že česká sociologie je velká a rozsáhlá, že je tematicky bohatá, že se dokáže setkat a komunikovat, že si má co říci s dalšími sociálněvědními disciplínami, že dokáže vzbudit zájem médií a veřejnosti, že má české společnosti co říci... Ovšem, jak jsem psal, toto je jen dojem můj, vzniklý na základě poznatků omezených perspektivou organizátora a jeho vlastními zkušenostmi.

Co říci závěrem? V žádném případě nechci tvrdit, že námi zvolený formát konference je jediný možný nebo snad nejlepší. Pro letošní rok jsme se rozhodli připravit pod křídly ČSS setkání, na kterém se objeví co nejvíce možných tváří sociologie. Jsem přesvědčen, že se taková akce české sociologii jednou za čas hodí. Stejně jako že se jindy může hodit konference, která se zaměří čistě na akade-

² Je pravda, že po akvizici TNS i Kantar průzkumy veřejného mínění dělá, nicméně česká TNS AISA má v tomto ohledu tak jako tak velmi specifické postavení, když de facto „pouze“ sbírá data pro zpravodajskou sekci České televize. A pokud je něčím sociologické komunitě známý partner konferenčního večírku, pak především několikanásobnou realizací sběrů dat pro ESS a ISSP, případně prováděním Exit pollů, podobně, jako jsou v sociologické komunitě především svými sběry dat pro odborné projekty známi i někteří další partneři.

mickou sféru, konference, která bude mít za hlavní cíl integraci české sociologie do mezinárodního prostředí nebo třeba studentských odborných aktivit do vědeckého světa, konference zaměřená na možnosti aplikovaného sociologického výzkumu nebo na sladování potřeb akademického výzkumu a metodologických možností soukromých firem, které pro ně sbírají data. A jsem přesvědčen, že všechny tyto i mnohé další formáty jsou legitimní pro pořádání Českou sociologickou společností, neboť ji chápu především jako zastřešující instituci celé české sociologie ve všech jejích podobách a zaměřeních. Na začátku roku 2016 jsme zvolili jeden z možných formátů, od počátku jej otevřeně deklarovali a pak se jej snažili naplnit. Rozhodně nikoli bez chyb, naopak; víme o dlouhé řadě věcí, které bychom nyní, s větší znalostí českého sociologického prostředí dělali jinak a snad i lépe.

Děkuji všem účastníkům konference za to, že přišli, že si z konference odnesli poznatky a dojmy, které pomohou rozvoji české sociologie, a především za to, že nám je osobně sdělovali a sdělují. Děkuji Sociologickému časopisu, že dává prostor iniciativám, které mohou posouvat věci k lepšímu. A děkuji také autorce a autorům dopisu, že jsou ochotni věnovat svůj čas kritickému ohlédnutí za děním v české sociologické obci.

Těším se na další sociologická setkání.

*Jiří Vinopal
Katedra sociologie FF UK
Česká sociologická společnost*